

NÁRODNÝ PROJEKT: VYSOKÉ ŠKOLY AKO MOTORY ROZVOJA VEDOMOSTNEJ SPOLOČNOSTI

ČASŤ 4

ZHORŠUJÚCE SA UPLATNENIE ABSOLVENTOV A VÝVOJ NA TRHU PRÁCE

4.1

KDE PRACUJÚ ABSOLVENTI VYSOKÝCH ŠKÔL

ALENA ŠTURMOVÁ

**Národný projekt
Vysoké školy
ako motory rozvoja
vedomostnej spoločnosti**

ITMS: 26110230120

Moderné vzdelávanie
pre vedomostnú spoločnosť

Projekt je spolufinancovaný
zo zdrojov EÚ

Európska únia
Európsky sociálny fond

Obsah

1	Úvod a definícia kvalifikačnej náročnosti pracovného miesta.....	3
2	Uplatnenie vysokoškolských absolventov na Slovensku	7
3	Uplatnenie vysokoškolských absolventov v Európe	17
4	Zhrnutie a závery	22

1 Úvod a definícia kvalifikačnej náročnosti pracovného miesta

Táto publikácia analyzuje, na akých pracovných miestach nachádzajú na trhu práce uplatnenie absolventi vysokých škôl krátko po získaní svojho vzdelania. Posudzuje situáciu z niekoľkých rôznych hľadísk.

Najskôr sa zaoberá situáciou na Slovensku – analyzuje, aké pracovné miesta sú obsadené čerstvými absolventmi (osobami, ktoré absolvovali za posledných 5 rokov) a kde naopak pracujú vysokoškooláci starší než 50 rokov, teda osoby, ktoré v nasledujúcich rokoch trh práce opustia a zamieria do dôchodku. Analýza pracovných miest je realizovaná z pohľadu kvalifikačnej náročnosti pracovných miest, štruktúry zamestnaných podľa skupín povolání, podľa odvetví a tiež podľa odborov vzdelania zamestnaných osôb.

Ďalšia časť porovnáva situáciu vysokoškolských absolventov na Slovensku s absolventmi v ďalších krajinách EÚ. Nakoľko v medzinárodných údajoch nebola – na rozdiel od údajov pre Slovensko z Výberového zisťovania pracovných síl Slovenskej republiky (VZPS), k dispozícii informácia o roku, kedy absolvent získal svoje vzdelanie, je v tejto časti použitý mierne odlišný prístup. Za čerstvých absolventov sa považujú všetky osoby mladšie než 35 rokov. Pre takto definovanú skupinu ide o porovnanie kvalifikačnej náročnosti pracovných miest, ktoré sú týmito ľuďmi obsadené na Slovensku a v ostatných krajinách Európy.

V nasledujúcom texte sa často objavuje porovnanie náročnosti pracovných miest podľa metodológie, ktorá definuje **Kvalifikačný profil pracovného miesta**. Už od roku 2008 sa v rámci niekoľkých nadväzujúcich európskych projektov *Forecasting skill demand and supply*¹ vyvíja nový koncept kvalifikačných profilov (v angličtine OSP – Occupational Skills Profiles) ako ucelený a štandardizovaný spôsob, ako popísať požiadavky na konkrétne povolania (či skupinu povolání, odvetví alebo aj celú ekonomiku). Takýto ukazovateľ (respektíve súbor ukazovateľov) má zahŕňať požiadavky nielen na vzdelanie, ale aj na iné kvalifikácie a znalosti, zručnosti a kvality osoby, ktorá by mala obsadiť dané pracovné miesto.

Výhodou Kvalifikačného profilu pracovných miest je to, že nie je vytváraný len na základe jedného národného zdroja, ale je definovaný na základe širokých medzinárodných (predovšetkým európskych a amerických) údajov a je preto použiteľný aj pre porovnanie Slovenska s inými krajinami Európy. Preto bol taktiež Kvalifikačný profil pracovných miest využitý rovnako pri analýzach uplatnenia absolventov slovenských vysokých škôl v Národnom projekte².

Kvalifikačný profil pracovných miest zahŕňa základné charakteristiky vyžadované pre danú prácu: požadovanú úroveň vzdelania a praxe (a tým aj zložitosť povolání); požadovaný odbor vzdelania a kvalifikácie; ďalšie požiadavky povolání, ako sú znalosti (Knowledge),

¹ <http://www.cedefop.europa.eu/en/events-and-projects/projects/forecasting-skill-demand-and-supply>

² Centrum vedecko-technických informácií SR, Národný projekt Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti, Aktivita 1.1, 2014

zručnosti (Skills), kompetencie (Competence), osobné schopnosti, postoje a hodnoty (Occupational interest a Work values).

Kvalifikačný profil pracovných miest má sedem hlavných dimenzií, ktoré sú ďalej členené do 66 ukazovateľov. Prvé dve dimenzie – spolu nazývané Kvalifikačné požiadavky – zahŕňajú stupeň a odbor požadovaného vzdelania. Ďalšie tri dimenzie – súhrnne nazývané Výsledky učenia – obsahujú požiadavky daného miesta z hľadiska znalostí, zručností a kompetencií. Posledné dve dimenzie – súhrnne označené ako Povaha a zameranie práce – dopĺňajú informácie o profile a zameraní pracovného miesta, ako sú profesné záujmy (preferencie pre pracovné prostredie) a hodnoty práce (dôležité pre uspokojenie z práce). Nasledujúca schéma znázorňuje hlavné dimenzie Kvalifikačného profilu.

Úroveň kvalifikačných požiadaviek pracovných miest

Ukazovateľ kvalifikačných požiadavkov (kvalifikačná náročnosť) pracovných miest nie je nutne bezprostredne viazaný na stupne získaného formálneho vzdelania. Predpokladá okrem iného, že každý človek zvyšuje svoje vzdelanie aj mimo formálne vzdelávanie. Osem stupňov kvalifikačnej náročnosti (QR, *Qualification Requirements*) charakterizujúcich úroveň kvalifikačných požiadaviek pracovných miest je odvodených od ôsmich stupňov európskeho kvalifikačného rámca (EQF, *European Qualification Framework*). EQF je referenčným nástrojom, ktorý umožňuje porovnať úroveň kvalifikácií v rôznych národných kvalifikačných systémoch. Zahŕňa všetky oblasti vzdelávania (vrátane ďalšieho vzdelávania) a úrovne kvalifikácií, od základnej až po tú najvyššiu. Hlavným zmyslom prijatia a podpory implementácie EQF v členských štátoch EÚ je zásadne rozšíriť mobilitu občanov EÚ a uľahčiť im celoživotné učenie bez ohľadu nielen na vek, ale aj na krajinu, kde žijú a pracujú.

EQF definuje osem úrovní kvalifikácie v troch oblastiach: vedomostí (*knowledge*), zručností (*skills*) a kompetencií (*competence*):

- vedomosti sú popisované ako teoretické alebo faktické,

- zručnosti sú popisované ako kognitívne (používanie logického, intuitívneho a tvorivého myslenia) a praktické (zahŕňujúce manuálnu zručnosť a používanie metód, materiálov, nástrojov a prístrojov),
- kompetencie sú popisované v zmysle zodpovednosti a samostatnosti.

Evropský rámec kvalifikací (European Qualification Framework)

Přiznání úrovní počátečního vzdělání v ČR k úrovni EQF

Úroveň EQF	Dosažené vzdělání	ISCED
1	Základy vzdělání (základní škola speciální)	ISCED 0-1
2	Základní vzdělání, střední vzdělání bez vjúč. listu, střední vzdělání s vjúč. listem (délka studia 2 roky)	ISCED 2
3	Střední vzdělání s vjúčním listem (délka studia 3 roky)	ISCED 3C
4	Střední vzdělání s maturitní zkouškou (všeobecné, s odborným výcvikem, odborné)	ISCED 3AB, 4
5	Programy krátkého cyklu (v ČR se teprve budou vytvářet)	ISCED 5
6	Vysokoškolské – bakalářský studijní program, vyšší odborné vzdělání (vč. konzervatoří)	ISCED 6
7	Vysokoškolské – magisterský studijní program	ISCED 7
8	Vysokoškolské – doktorský studijní program	ISCED 8

Európsky rámec kvalifikácií EQF bol prijatý Európskym parlamentom v októbri 2007 a schválený Európskou radou 14. februára 2008. Členské krajiny EÚ mali povinnosť do roku 2010 zladit' svoje národné kvalifikačné systémy vo vzťahu s EQF a do roku 2012 zaistiť, aby všetky doklady o kvalifikácii obsahovali odkaz na jej príslušnú úroveň podľa EQF.

Odbor kvalifikácie, vzdelania a odbornej prípravy

Štruktúra tejto dimenzie je odvodená od desiatich hlavných skupín odborov vzdelania podľa klasifikácie ISCED (*ISCED, International Standard Classification of Education*), ktoré sa ďalej členia na 59 podrobných skupín odborov vzdelania a kvalifikácie.

Kvalifikační požadavky

Obor vzdělání a odborné přípravy

Devět hlavních skupin oborů vzdělání
podle ISCED, které se dále člení na 60 skupin

- 1 – Vzdělávání a výchova (4 skupiny)
- 2 – Humanitní vědy a umění (6 skupin)
- 3 – Společenské vědy, obchod a právo (11 skupin)
- 4 – Přírodní vědy, matematika a informatika (7 skupin)
- 5 – Technické vědy, výroba a stavebnictví (11 skupin)
- 6 – Zemědělství a veterinářství (4 skupiny)
- 7 – Zdravotnictví a sociální péče (7 skupin)
- 8 – Služby (8 skupin)
- 9-0 – Obecné vzdělání a nezařaditelné programy (2 skupiny)

Obidve dimenzie kvalifikačných požiadaviek – teda úroveň kvalifikačnej náročnosti (QR 1 – QR 8) aj odbor kvalifikácie, vzdelania a odbornej prípravy – boli použité pri analýze vývoja pracovného trhu na Slovensku na základe údajov Výberového zisťovania pracovných síl (VZPS) aj uplatnenia absolventov vysokých škôl v rámci zisťovania Absolvent 2014 (oboje v rámci Národného projektu³). Niektoré z výsledkov nasledujúcich analýz korešpondujú s už publikovanými výsledkami Národného projektu.

³ Centrum vedecko-technických informácií SR, Národný projekt Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti, Aktivita 1.1, 2014

2 Uplatnenie vysokoškolských absolventov na Slovensku

Pri tejto analýze budú medzi zamestnanými osobami za „čerstvých“ absolventov považovaní tí, ktorí získali svoje najvyššie vzdelanie v predchádzajúcich piatich rokoch. Napr. pre údaje z roku 2015 sú to teda osoby, ktoré svoje najvyššie vzdelanie získali v rokoch 2010-2014 a analogicky to platí pre údaje z ďalších porovnávaných rokov.

Prvá tabuľka ukazuje, koľko je takých absolventov medzi zamestnanými na Slovensku a zameriava sa špeciálne tiež na absolventov vysokých škôl.

Tabuľka č. 1: Štruktúra zamestnaných osôb na Slovensku (v tisícoch)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Absolventi VŠ z predchádzajúcich 5 rokov	104,4	127,5	127,2	129,2	138,5	140,4	144,5
VŠ ostatní zamestnaní	303,0	322,2	332,5	336,2	352,2	386,0	395,9
VŠ zamestnaní celkom	407,4	449,7	459,8	465,4	490,7	526,4	540,4
<i>z toho absolventi z predchádzajúcich 5 rokov</i>	25,6%	28,4%	27,7%	27,8%	28,2%	26,7%	26,7%
Nie VŠ absolventi z predchádzajúcich 5 rokov	151,8	135,6	128,6	122,8	124,2	131,9	130,1
Nie VŠ ostatní zamestnaní	1 807,2	1 732,1	1 727,0	1 740,7	1 714,3	1 704,8	1 733,9
Zamestnaní celkom	2 366,3	2 317,5	2 315,3	2 329,0	2 329,2	2 363,1	2 404,4
<i>Podiel VŠ na absolventoch z predchádzajúcich 5 rokov</i>	40,7%	48,5%	49,7%	51,3%	52,7%	51,6%	52,6%
<i>Podiel čerstvých VŠ absolventov na celkovom počte zamestnaných</i>	4,4%	5,5%	5,5%	5,5%	5,9%	5,9%	6,0%
<i>Miera nezamestnanosti čerstvých VŠ absolventov</i>	5,5%	8,5%	9,0%	10,8%	10,2%	9,8%	9,4%

Zdroj: Výberové zisťovanie pracovných síl Slovenskej republiky (VZPS)

Je zrejmé, že sa počet čerstvých absolventov VŠ v posledných rokoch stále zvyšuje. Zatiaľ čo v rokoch 2004-2008 (roky použité pre výpočet hodnoty roku 2009) prišlo každý rok na trh práce v priemere 21 tisíc absolventov VŠ, v rokoch 2010-2014 (roky použité pre výpočet roku 2015) to bolo už v priemere 29 tisíc absolventov VŠ ročne. Je teda logické, že sa zvyšuje taktiež podiel čerstvých absolventov VŠ či už na celkovom počte čerstvých absolventov všetkých stupňov medzi zamestnanými (z necelých 41 % v roku 2009 až na skoro 53 % v roku 2015), tak aj ich podiel na celkovom počte zamestnaných na Slovensku (zo 4,4 % v roku 2009 až na 6,0 % v roku 2015).

Je taktiež pochopiteľné, že s takto dynamicky sa zvyšujúcim počtom čerstvých absolventov VŠ vstupujúcich na slovenský trh práce, sa zvýšila miera ich nezamestnanosti (do istej miery sa tu však prejavuje efekt ekonomickej krízy, ktorý postihol vysokoškolákov s omeškaním). Ničmenej predchádzajúca tabuľka ukazuje, že v posledných rokoch miera nezamestnanosti čerstvých absolventov vysokoškolského štúdia pomaly klesá.

Pri pohľade na to, v akých povolaniach čerství absolventi VŠ na Slovensku najčastejšie pracujú, sa ukazuje, že zhruba tretina z nich je zamestnaná v povolaniach patriacich do skupiny *Špecialisti* (ISCO 2). Avšak ich podiel sa oproti roku 2011 (viac sa do histórie nedá ísť, nakoľko v roku 2011 prišlo k zmene štatistickej klasifikácie a údaje pred rokom 2011 nie sú s tými po roku 2011 z pohľadu skupín povolání porovnateľné) mierne znížil (približne o 1 percentuálny bod). Ďalších približne 28 % je zamestnaných v povolaniach patriacich medzi *Technikov a odborných pracovníkov* (ISCO 3). Ešte v roku 2011 však bolo v tejto skupine povolání skoro 38 % zo všetkých čerstvých absolventov VŠ. Naopak oproti roku 2011 sa na Slovensku zvýšil podiel (i počet) čerstvých absolventov VŠ, ktorí sú na trhu práce v skupine *Administratívni pracovníci* (ISCO 4) a *Pracovníci v službách a obchode* (ISCO 5). Podiel prvej uvedenej skupiny vzrástol z necelých 7 % na viac než 11 % a v druhej uvedenej skupine našlo v roku 2015 uplatnenie takmer 16 % čerstvých absolventov VŠ, čo je o viac než 8 percentuálnych bodov viac než v roku 2011. To ukazuje na ďalší trend – vzhľadom k stále vyššiemu počtu čerstvých absolventov VŠ na trhu práce, musia títo absolventi obsadzovať pracovné miesta s nižšou kvalifikačnou náročnosťou.

V pohľade na zmenu v obsadení tradičných vysokoškolských povolání (povolania z hlavných skupín ISCO 1, ISCO 2 a ISCO 3) sa ukazuje, ako poklesol počas minulých päť rokov podiel nových absolventov v týchto skupinách: z 82,3 % v roku 2011 na 67,8 % v roku 2015. To predstavuje pokles o necelých 15 percentuálnych bodov. Znamená to teda, že počas týchto piatich rokov sa podiel absolventov, ktorí pracujú v tradičných vysokoškolských povolaniach, podstatne znížil. Zároveň sa zvýšil podiel absolventov, ktorí pracujú v nižších úradníckych povolaniach (ISCO 4) a povolaniach zo skupiny služieb a predaja (ISCO 5), čo predtým nezahŕňalo vysokoškolské povolania a ešte pred 15 rokmi v nich takmer vôbec žiadni vysokoškoláci nepracovali. Teraz v nich pracuje už viac než štvrtina nových absolventov.

Tabuľka č. 2: Podiely absolventov vysokých škôl v hlavných skupinách povolání, 2011-2015

	2011	2012	2013	2014	2015	zmena 2011-2015 (p.b.)
ISCO 1+2	44,6%	42,2%	43,6%	41,6%	39,3%	-5,3
ISCO 3	37,7%	35,7%	31,7%	29,5%	28,5%	-9,2
ISCO 4+5	14,2%	18,7%	20,4%	23,1%	25,9%	11,7
ISCO 6 až 9	3,4%	3,4%	4,4%	5,8%	6,3%	2,9
ISCO 1+2+3	82,3%	77,9%	75,3%	71,1%	67,8%	-14,5

Zdroj: Výberové zisťovanie pracovných síl Slovenskej republiky (VZPS)

Tento pokles podielu čerstvých vysokoškolákov, ktorí pracujú v tradičných vysokoškolských povolaniach, však nie je rovnaký vo všetkých odboroch vzdelania vysokoškolákov. Tabuľka č. 3 ukazuje rozdiely. Zatiaľ čo u niektorých odborov je pokles vysokoškolákov v tradičných vysokoškolských profesiách podobný, ako je celkový priemer, t.j. okolo 15 p.b. – týka sa to odborových skupín *Humanitné vedy a umenie*, *Spoločenské vedy*, *obchod a právo*, *Technické vedy*, *výroba a stavebníctvo* a *Zdravníctvo a sociálna starostlivosť*, u niektorých odborov je pokles znateľne nižší: predovšetkým sa jedná o skupinu odborov *Vzdelávanie a výchova* (7 p.b.). U niekoľkých odborových skupín je potom pokles len mierne nižší než priemerný: *Prírodné vedy*, *matematika a informatika* (12 p.b.) a *Služby* (13 p.b.). Len v jednej skupine odborov – *Poľnohospodárstvo a veterinárstvo* – je pokles výrazný, oproti celkovému priemeru viac než dvojnásobný (34 p.b.). Obdobne potom nastali v porovnaní podľa odborových skupín aj zmeny v podiele tých, ktorí pracujú v povolaniach v skupinách nižších úradníckych povolaní (ISCO 4) a v službách a predaji (ISCO 5). Už v roku 2011 boli medzi absolventmi podľa absolvovanej skupiny odborov rozdiely. Nie u všetkých skupín však malo zvýšenie rovnaký charakter. Napríklad u odborovej skupiny *Poľnohospodárstvo a veterinárstvo* prišlo k značnému nárastu uplatnenia nielen v skupinách nižších úradníckych povolaní a v službách a predaji, ale tiež v skupinách ISCO 6 až 9, ktoré v podstate žiadne vysokoškolské povolania nezahŕňajú.

Tabuľka č. 3: Podiely absolventov vysokých škôl podľa odboru vzdelania v hlavných skupinách povolaní, 2011-2015

		Vzdelávanie a výchova	Humanitné vedy a umenie	Spoločenské vedy, obchod a právo	Prírodné vedy, matematika a informatika	Technické vedy, výroba a stavebníctvo	Poľnohospodárstvo a veterinárstvo	Zdravníctvo a sociálna starostlivosť	Služby	Celkom
2011	ISCO 1+2	63%	66%	45%	41%	42%	41%	29%	17%	45%
	ISCO 3	15%	16%	36%	46%	47%	50%	53%	46%	38%
	ISCO 4+5	15%	12%	17%	11%	6%	2%	17%	37%	14%
	ISCO 6 až 9	6%	5%	3%	2%	5%	7%	1%	0%	3%
	ISCO 1+2+3	79%	83%	80%	87%	89%	92%	82%	63%	82%
2015	ISCO 1+2	63%	45%	37%	49%	43%	16%	27%	16%	39%
	ISCO 3	9%	22%	27%	26%	31%	42%	42%	34%	28%
	ISCO 4+5	25%	29%	32%	18%	15%	22%	24%	39%	26%
	ISCO 6 až 9	3%	4%	4%	8%	11%	20%	7%	11%	6%
	ISCO 1+2+3	72%	67%	65%	75%	74%	58%	69%	50%	68%
ISCO 1+2+3 (2011-2015) (p.b.)		-7	-16	-16	-12	-15	-34	-14	-13	-15

Zdroj: Výberové zisťovanie pracovných síl Slovenskej republiky (VZPS)

Ešte výraznejšie rozdiely v zmenách podielu uplatnenia čerstvých vysokoškolákov, než sú v odboroch vzdelania, nastávajú pri porovnaní podľa ekonomických sektorov. Úplne opačná

tendencia oproti priemeru nastala v primárnom sektore, kde prišlo k zvýšeniu podielu (aj keď len malému) vysokoškolákov v tradičných vysokoškolských povolaniach. Ukazuje to zrejme, že doposiaľ nie všetky pracovné pozície v primárnom sektore, na ktorých by mali byť vysokoškoláci, boli vysokoškolákmi skutočne obsadené. V ostatných sektoroch už nastal pokles. Pomerne malý, v porovnaní s celkovým priemerom v kvartérnom podnikateľskom sektore. Tu poklesol podiel čerstvých vysokoškolákov v tradičných vysokoškolských povolaniach o 6 percentných bodov, a o niečo vyšší je v kvartérnom verejnom sektore (o 10 p.b.). Naopak v sekundárnom a terciárnom sektore boli poklesy nadpriemerné (21 a 23 p.b.). Medzi sektormi existujú taktiež veľké rozdiely medzi podielmi čerstvých vysokoškolákov, ktorí nepracujú na tradičných vysokoškolských pozíciách. Predovšetkým v terciárnom sektore bol podiel vysoký už v roku 2011 (30 %) a do roku 2015 sa tento podiel takmer zdvojnásobil. K zdvojnásobeniu podielu prišlo aj v primárnom sektore, avšak na podstatne nižší celkový podiel, rovnako počet vysokoškolákov je v tomto sektore omnoho nižší (oproti terciárnemu sektoru päťtinový), takže sa jedná o mnoho nižšie absolútne počty osôb.

Tabuľka č. 4: Podiely absolventov vysokých škôl podľa ekonomických sektorov v hlavných skupinách povolání, 2011-2015

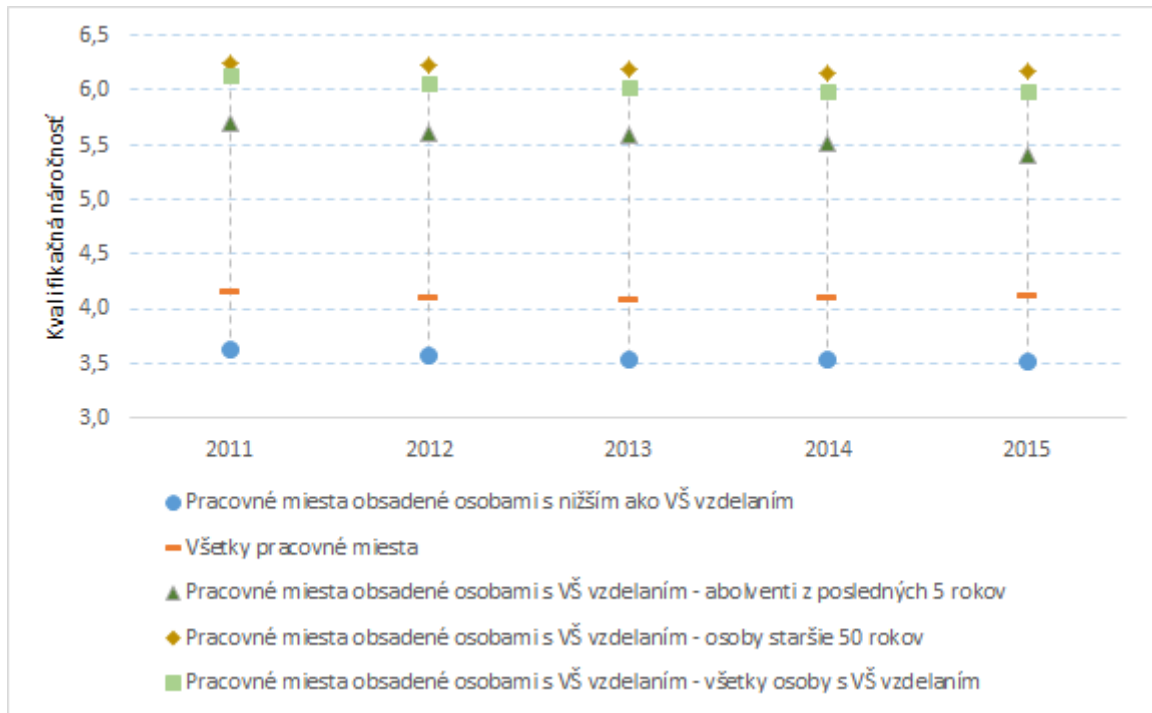
		primárny sektor	sekundárny sektor	terciárny sektor	kvartérny podnikateľský sektor	kvartérny verejný sektor	celkom
2011	ISCO 1+2	31%	46%	27%	47%	50%	45%
	ISCO 3	40%	37%	34%	41%	37%	38%
	ISCO 4+5	7%	8%	30%	11%	13%	14%
	ISCO 6 až 9	23%	9%	9%	1%	0%	3%
	ISCO 1+2+3	71%	84%	61%	88%	87%	82%
2015	ISCO 1+2	36%	30%	18%	52%	48%	39%
	ISCO 3	37%	33%	20%	30%	29%	29%
	ISCO 4+5	15%	14%	55%	17%	23%	26%
	ISCO 6 až 9	12%	23%	7%	1%	0%	6%
	ISCO 1+2+3	73%	63%	39%	82%	77%	68%
	ISCO 1+2+3 (2011-2015) (p.b.)	-2	-21	-23	-6	-10	-15

Zdroj: Výberové zisťovanie pracovných síl Slovenskej republiky (VZPS)

V kontexte predchádzajúceho záveru teda nie je prekvapivé, že kvalifikačná náročnosť pracovných miest obsadených na Slovensku čerstvými absolventmi VŠ sa do roku 2015 oproti roku 2011 znížila a to o 0,30 bodu (z 5,70 na 5,40). A to i napriek tomu, že kvalifikačná náročnosť všetkých pracovných miest v slovenskej ekonomike sa medzi rokmi 2011-2015 takmer nezmenila. V porovnaní s ostatnými vysokoškolákmi sú na tom čerství absolventi horšie – resp. obsadzujú menej kvalifikačne náročné pracovné miesta. V porovnaní so zamestnanými vysokoškolákmi, ktorí majú viac než 50 rokov, obsadzujú čerství absolventi

VŠ pracovné miesta, ktoré majú kvalifikačnú náročnosť zhruba o 0,6-0,7 bodu nižšiu. V porovnaní so všetkými pracovnými miestami, ktoré vysokoškooláci na Slovensku obsadzujú, je potom kvalifikačná náročnosť miest, ktoré sú obsadené čerstvými absolventmi nižšia približne o 0,5-0,6 bodu.

Graf č. 1: Kvalifikačná náročnosť pracovných miest na Slovensku

Zdroj: Výberové zisťovanie pracovných síl Slovenskej republiky (VZPS) a vlastné výpočty

Pri pohľade na detailnú štruktúru povolání sa ukáže, že najviac čerstvých vysokoškolských absolventov nachádza na Slovensku uplatnenie v skupine povolání *Odborní pracovníci administratívnych, podporných a obchodných činností* (ISCO 33). V tejto skupine je zamestnaných približne 14 % čerstvých absolventov VŠ. Vo vnútri tejto skupiny povolání to sú potom hlavne *Odborní pracovníci v oblasti finančnictva, poisťovníctva, ostatných finančných služieb a matematiky* (ISCO 331) a *Odborní asistenti v administratíve* (ISCO 334). Ďalšou skupinou povolání, kde čerství absolventi VŠ nachádzajú v posledných rokoch svoje uplatnenie vo väčšej miere, sú *Pedagogickí a odborní pracovníci vo výchove a vzdelávaní* (ISCO 23) a v nich predovšetkým *Učiteľia v základných školách a predškolských zariadeniach* (ISCO 234). V skupine povolání *Pedagogickí a odborní pracovníci vo výchove a vzdelávaní* (ISCO 23) je zamestnaných necelých 11 % z čerstvých absolventov VŠ. Približne 5-6 % čerstvých absolventov VŠ našlo v posledných rokoch zamestnanie v skupinách *Špecialisti v oblasti vedy a techniky* (ISCO 21), *Špecialisti v oblasti práva, sociálnych vecí a kultúry* (ISCO 26), *Odborní pracovníci v zdravotníctve* (ISCO 32), *Administratívni pracovníci na záznam číselných a skladových údajov* (ISCO 43) a taktiež v skupine povolání *Predavači v obchodoch* (ISCO 522). V jednej z týchto siedmich uvedených

skupín povolání tak nájde na Slovensku zamestnanie približne polovica všetkých čerstvých absolventov VŠ.

Pokiaľ porovnáme, kde sa uplatňujú čerství absolventi VŠ s ľuďmi s VŠ vzdelaním, ktorí sú starší než 50 rokov a teda v nasledujúcich rokoch budú svoje pracovné miesta pod vplyvom odchodu do dôchodku opúšťať, ukáže sa značný nesúlad. Nasledujúca tabuľka ukazuje 10 skupín povolání – prvých 7 sú povolania, kde nachádzajú najväčšie uplatnenie čerství absolventi a posledné 3 sú povolania, ktoré sú významné pre VŠ osoby staršie než 50 rokov a nie sú medzi prvými siedmimi skupinami povolání.

Tabuľka č. 5: Najväčšie skupiny povolání podľa podielu na celkovej zamestnanosti čerstvých absolventov VŠ a osôb s VŠ vzdelaním starších než 50 rokov

	Čerství absolventi VŠ	Osoby so vzdelaním VŠ viac než 50 rokov
Odborní pracovníci administratívnych, podporných a obchodných činností (ISCO 33)	14,2%	9,5%
Pedagogickí a odborní pracovníci vo výchove a vzdelávaní (ISCO 23)	10,6%	21,7%
Špecialisti v oblasti práva, sociálnych vecí a kultúry (ISCO 26)	5,9%	7,1%
Odborní pracovníci v zdravotníctve (ISCO 32)	5,0%	2,7%
Predavači v obchodoch (ISCO 522)	4,9%	1,2%
Administratívni pracovníci na záznam číselných a skladových údajov (ISCO 43)	4,9%	2,6%
Špecialisti v oblasti vedy a techniky (ISCO 21)	4,7%	4,8%
Riadiaci pracovníci vo výrobe a v špecializovaných službách (ISCO 13)	3,0%	8,3%
Lekári a ostatní špecialisti v zdravotníctve (ISCO 22 okrem 222)	3,9%	7,5%
Technici vo fyzikálnych a technických vedách (ISCO 311)	3,6%	4,8%

Zdroj: Výberové zisťovanie pracovných síl Slovenskej republiky (VZPS) a vlastné výpočty

Dve najväčšie skupiny povolání sú pre čerstvých absolventov VŠ aj pre osoby staršie než 50 rokov s VŠ vzdelaním síce rovnaké (*Odborní pracovníci administratívnych, podporných a obchodných činností* a *Pedagogickí a odborní pracovníci vo výchove a vzdelávaní*), avšak ich podiely sú v oboch skupinách značne odlišné. Hlavne v skupine *Pedagogickí a odborní pracovníci vo výchove a vzdelávaní* hrozí v najbližších rokoch odchod veľkého množstva osôb do dôchodku a pre čerstvých absolventov nie je táto skupina povolání tak atraktívna, aby všetky odchádzajúce osoby boli schopné nahradiť nových absolventov. Ako najkritickejšia sa javí situácia v skupine povolání *Učitelia v stredných školách* (ISCO 233). Ďalšia skupina povolání, kde hrozí v blízkej budúcnosti nedostatok osôb z dôvodu toho, že čerství absolventi nedokážu nahradiť osoby odchádzajúce do dôchodku, sú *Lekári* (ISCO 221).

Z pohľadu jednotlivých odvetví slovenskej ekonomiky je pre čerstvých absolventov VŠ najatraktívnejšie (nájde v ňom uplatnenie najviac absolventov) odvetvie *Verejná správa a obrana*. V ňom sa uplatní približne 14 % zo všetkých čerstvých absolventov VŠ. Ďalších približne 11-12 % nachádza zamestnanie v týchto odvetviach: *Veľkoobchod, maloobchod a opravy motorových vozidiel, Vzdelávanie a Zdravotníctvo a sociálna pomoc*. Spolu tak v týchto 4 odvetviach nachádza zamestnanie takmer polovica všetkých čerstvých absolventov VŠ. Ďalšie tri odvetvia, v ktorých nájde svoje uplatnenie 5-7 % čerstvých absolventov sú *Odborné, vedecké a technické činnosti a činnosti v oblasti nehnuteľností, Informačné technológie a služby a Peňažníctvo a poisťovníctvo*. Naopak málo atraktívne sú pre čerstvých absolventov VŠ odvetvia z primárneho a sekundárneho sektoru. Menej než 1 % z nich je zamestnaných v týchto odvetviach: *Výroba ostatných nekovových minerálnych výrobkov, Tlačové a nakladateľské činnosti, Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov, Výroba potravín, nápojov a tabakových výrobkov, Oprava a inštalácia strojov a prístrojov a priemyselná výroba i. n., Výroba textilu, odevov, kože a kožených výrobkov, Ťažba a dobývanie a Drevospracujúci a papierenský priemysel*.

Dalším kritériom pre analýzu je odbor vzdelania absolventov VŠ vstupujúcich medzi zamestnaných. Mení sa podiel jednotlivých odborov štúdia v čase alebo nie? Na túto otázku odpovedá nasledujúca tabuľka, v ktorej sú uvedené odbory na prvej úrovni medzinárodnej klasifikácie ISCED. Ukazuje, že sa medzi zamestnanými absolventmi VŠ zvyšuje predovšetkým podiel osôb s odborom vzdelania *Zdravotníctvo a sociálna starostlivosť a Technické vedy, výroba a stavebníctvo*. Naopak znižuje sa podiel osôb s odborom vzdelania *Vzdelávanie a výchova, Spoločenské vedy, obchod a právo, Humanitné vedy a umenie a Poľnohospodárstvo a veterinárstvo*.

Tabuľka č. 6: Štruktúra čerstvých absolventov VŠ vstupujúcich medzi zamestnaných podľa odborov vzdelania

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	zm. 2009-15
Spoločenské vedy, obchod a právo (ISCED 3)	35,7%	34,1%	33,2%	33,1%	32,8%	31,8%	32,1%	-3,6
Zdravotníctvo a sociálna starostlivosť (ISCED 7)	11,7%	15,6%	17,7%	16,5%	17,9%	18,6%	18,9%	7,2
Technické vedy, výroba a stavebníctvo (ISCED 5)	12,7%	12,5%	13,6%	14,7%	11,0%	13,5%	15,6%	2,9
Vzdelávanie a výchova (ISCED 1)	16,9%	15,4%	13,4%	14,9%	15,2%	12,9%	12,3%	-4,7
Prírodné vedy, matematika a informatika (ISCED 4)	9,1%	8,2%	8,4%	8,0%	9,3%	8,5%	8,7%	-0,4
Humanitné vedy a umenie (ISCED 2)	7,0%	6,8%	7,2%	5,7%	6,0%	6,3%	5,7%	-1,3
Služby (ISCED 8)	4,0%	4,2%	2,8%	4,7%	4,4%	5,3%	5,1%	1,1
Poľnohospodárstvo a veterinárstvo (ISCED 6)	2,9%	3,0%	3,4%	2,3%	3,1%	3,0%	1,6%	-1,3

Zdroj: Výberové zisťovanie pracovných síl Slovenskej republiky (VZPS) a vlastné výpočty

Pri analýze podľa detailných odborov štúdia (3. úroveň klasifikácie ISCED) je najviac zamestnaných čerstvých absolventov VŠ na Slovensku s odborom vzdelania *Sociálna starostlivosť a poradenstvo* (ISCED 762). V roku 2015 tvorili tieto osoby takmer 10 %, čo je o 6,4 percentného bodu viac, než v roku 2009. Približne 7 % je medzi zamestnanými čerstvými absolventmi VŠ osôb s odborom vzdelania *Manažment a správa* (ISCED 345), čo je o necelý 1 percentuálny bod menej, než bol ich podiel v roku 2009. Približne 4 % sú absolventi s týmito odbormi štúdia: *Strojárstvo, kovovýroba a metalurgia* (ISCED 521), *Ekonomika* (ISCED 314), *Ošetrovatelstvo a starostlivosť* (ISCED 723), *Peňažníctvo, bankovníctvo, poisťovníctvo* (ISCED 343) a *Právo* (ISCED 380). Okrem osôb s odborom vzdelania *Sociálna starostlivosť a poradenstvo* (ISCED 762) sa za posledných 6 rokov zvýšil medzi čerstvými absolventmi VŠ výraznejšie taktiež podiel osôb s odborom *Elektrotechnika a energetika* (ISCED 522) (o 2,3 p.b.) a s odbormi *Humánna medicína* (ISCED 721) a *Cestovanie, turizmus a voľný čas* (ISCED 812) (zhodne o 1,4 p.b.). Naopak o 4,4 p.b. sa znížil podiel absolventov s odborom *Vzdelávanie a výchova* (ISCED 100) a približne o 2 percentné body taktiež s odbormi *Príprava učiteľov všeobecne vzdelávacích predmetov* (ISCED 145), *Právo* (ISCED 380) a *Ekonomika* (ISCED 314).

Pokiaľ porovnáme vzdelanostnú (odborovú) štruktúru čerstvých absolventov VŠ a zamestnaných vysokoškolákov, ktorí majú viac než 50 rokov, ukáže sa, že z tohto pohľadu hrozí najväčší nedostatok osôb medzi zamestnanými na Slovensku pre pracovné miesta obsadené osobami s odborom vzdelania *Stavebníctvo a inžinierske staviteľstvo* (ISCED 582), *Elektrotechnika a energetika* (ISCED 522), *Rastlinná a živočíšna výroba* (ISCED 621), *Strojárstvo, kovovýroba a metalurgia* (ISCED 521) a *Príprava učiteľov všeobecne vzdelávacích predmetov* (ISCED 145). U týchto odborov vzdelania je najväčší rozdiel v tom, koľko majú podiel na vysokoškolákoch, ktorí majú viac než 50 rokov (teda tých, ktorí odídu v blízkej budúcnosti zo zamestnanosti do dôchodku) a koľko tvoria tieto odbory podiel medzi čerstvými absolventmi VŠ.

Tabuľka č. 7: Najväčšie skupiny odborov vzdelania podľa podielu zo zamestnaných čerstvých absolventov VŠ a osôb s VŠ vzdelaním, ktorí majú viac než 50 rokov

	Čerství VŠ absolventi	Osoby s VŠ vzdelaním, ktorí majú viac než 50 rokov
Sociálna starostlivosť a poradenstvo (ISCED 762)	9,6%	1,9%
Manažment a správa (ISCED 345)	7,5%	2,5%
Strojárstvo, kovovýroba a metalurgia (ISCED 521)	4,9%	8,0%
Peňažníctvo, bankovníctvo, poisťovníctvo (ISCED 343)	4,4%	2,3%
Právo (ISCED 380)	4,0%	3,1%
Ošetrovatelstvo a starostlivosť (ISCED 723)	4,0%	1,1%
Ekonomika (ISCED 314)	3,7%	3,5%
Príprava učiteľov všeobecne vzdelávacích predmetov (ISCED 145)	3,1%	5,8%
Elektrotechnika a energetika (ISCED 522)	2,5%	5,9%
Stavebníctvo a inžinierske staviteľstvo (ISCED 582)	2,2%	6,3%

Zdroj: Výberové zisťovanie pracovných síl Slovenskej republiky (VZPS) a vlastné výpočty

Analýzy údajov Výberového zisťovania pracovných síl (VZPS) a výsledky zisťovania uplatnenia absolventov vysokých škôl z roku 2014⁴ umožnili identifikovať úroveň kvalifikačnej náročnosti pracovných miest, ktoré zastávajú absolventi vysokých škôl, podľa odborov vzdelania, ktoré absolvovali na vysokej škole (na tretej úrovni medzinárodnej klasifikácie vzdelania ISCED je rozlíšených okolo stovky skupín odborov, ktoré boli zoskupené do 60 skupín). V nasledujúcej tabuľke je uvedených desať odborov, ktorých absolventi majú v priemere kvalifikačne najnáročnejšie pracovné miesta a vo vedľajšej tabuľke desať odborov, ktorých absolventi majú v priemere naopak najmenej kvalifikačne náročnú prácu (v tabuľke sú uvádzané len tie skupiny odborov, ktoré majú vo výberovej vzorke zisťovaní dostatočné zastúpenie).

Tabuľka č. 8: Odbory štúdia s najväčšou a najnižšou úrovňou kvalifikačnej náročnosti

Najväčšia úroveň kvalifikačné náročnosti		Najnižšia úroveň kvalifikačné náročnosti	
odbor štúdia	ISCED kód	odbor štúdia	ISCED kód
Veterinárstvo	640	Zdravotná diagnostická a lekárska technika	725
Medicína	721	Sociológia a kulturológia	312
Farmácia	727	Cestovanie, turistika a voľný čas	812
Právo	380	Ochrana životného prostredia	850
Fyzika	441	Veda o zemi	443
Počítačové vedy	481	Náboženstvo	221
Motorové vozidlá, lode a lietadlá	525	Ochrana majetku a osôb	861
Psychológia	311	Rastlinná a živočíšna výroba	621
Matematika	461	Filozofia a etika	226
Chémia	442	Lesníctvo	623

Zdroj: Výberové zisťovanie pracovných síl Slovenskej republiky (VZPS), výsledky zisťovaní uplatnenia Absolventov vysokých škôl z roku 2014 a vlastné výpočty

Výsledky zisťovaní uplatnenia Absolventov vysokých škôl z roku 2014 umožnili zrealizovať obdobnú analýzu kvalifikačnej náročnosti pracovných miest aj z hľadiska vysokoškolskej inštitúcie a fakulty, ktorú absolvent ukončil. V nasledujúcej tabuľke je uvedených desať fakúlt, ktorých absolventi majú v priemere kvalifikačne najnáročnejšie pracovné miesta a pod ňou desať fakúlt, ktorých absolventi majú v priemere naopak najmenej kvalifikačne náročnú prácu (v tabuľke sú opäť uvádzané len tie fakulty, ktoré majú vo výberovej vzorke zistení dostatočné zastúpenie).

⁴ Centrum vedecko-technických informácií SR, Národný projekt Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti, Aktivita 1.1, 2014

Tabuľka č. 9: Fakulty, ktorých absolventi majú v priemere kvalifikačne najviac a najmenej náročné pracovné miesta

Najvyššia úroveň kvalifikačné náročnosti	
vysoká škola	fakulta
Univerzita veterinárskeho lekárstva a farmácie v Košiciach	
Univerzita Komenského v Bratislave	Právnická fakulta
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach	Právnická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave	Farmaceutická fakulta
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici	Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave	Právnická fakulta
Slovenská technická univerzita v Bratislave	Fakulta informatiky a informačných technológií
Paneurópska vysoká škola	Fakulta práva
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach	Prírodovedecká fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave	Fakulta matematiky, fyziky a informatiky

Najnižšia úroveň kvalifikačné náročnosti	
vysoká škola	fakulta
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach	Fakulta verejnej správy
Akadémia umení v Banskej Bystrici	
Prešovská univerzita v Prešove	Fakulta zdravotníckych odborov
Technická univerzita vo Zvolene	Fakulta ekológie a environmentalistiky
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre	Fakulta agrobiológie a potravinových zdrojov
Akadémia Policajného zboru v Bratislave	
Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach	
Technická univerzita vo Zvolene	Lesnícka fakulta
Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave	Fakulta sociálnych vied
Dubnický technologický inštitút v Dubnici nad Váhom	

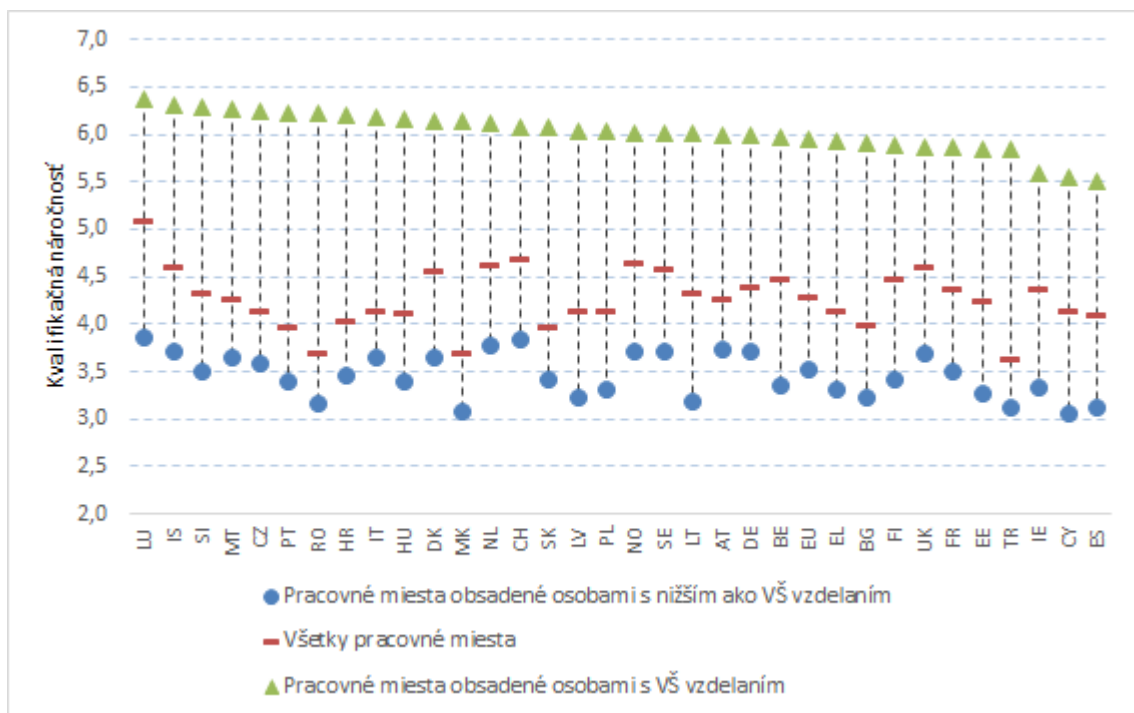
Zdroj: Výberové zisťovanie pracovných síl Slovenskej republiky (VZPS), výsledky zistení uplatnenia Absolventov vysokých škôl z roku 2014 a vlastné výpočty

3 Uplatnenie vysokoškolských absolventov v Európe

Ďalšia časť porovnáva situáciu vysokoškolských absolventov na Slovensku s absolventmi v ostatných krajinách EÚ. Nakoľko v medzinárodných údajoch nebola – na rozdiel od údajov pre Slovensko z Výberového zisťovania pracovných síl Slovenskej republiky (VZPS), k dispozícii informácia o roku, kedy absolvent získal svoje vzdelanie, je v tejto časti použitý mierne odlišný prístup. Za čerstvých absolventov sa považujú všetky osoby, ktoré majú menej než 35 rokov. Pre takto definovanú skupinu je porovnávaná kvalifikačná náročnosť pracovných miest, ktoré sú týmito ľuďmi obsadené na Slovensku a v ostatných krajinách Európy.

Nasledujúci graf porovnáva kvalifikačnú náročnosť pracovných miest v jednotlivých krajinách Európy. V grafe je zachytená nielen celková kvalifikačná náročnosť všetkých pracovných miest, ďalej kvalifikačná náročnosť pracovných miest obsadených osobami s vysokoškolským vzdelaním a osobami s nižším než vysokoškolským vzdelaním. Krajiny sú zoradené zostupne podľa veľkosti kvalifikačnej náročnosti pracovných miest obsadených vysokoškólakmi. Slovensko je približne uprostred, medzi 34 krajinami mu patrí 15. priečka.

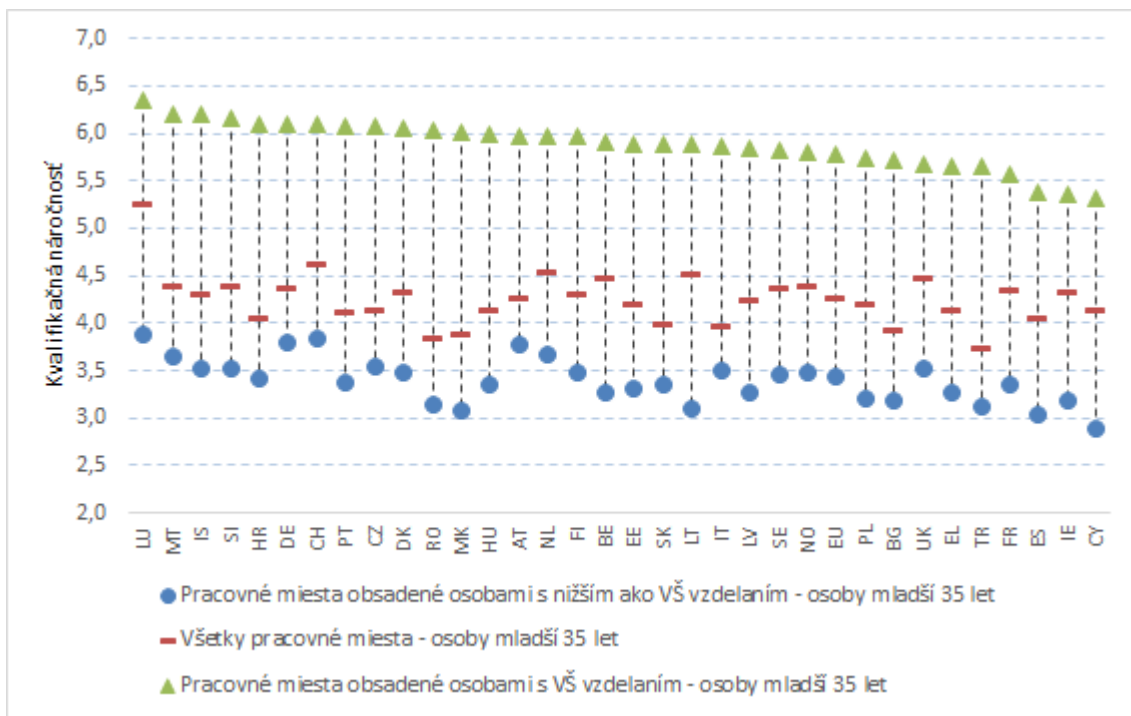
Graf č. 2: Kvalifikačná náročnosť pracovných miest v krajinách Európy

Zdroj: European Labour Force Survey a vlastné výpočty

Pokiaľ však rovnaký graf pripravíme len pre čerstvých absolventov (tedy osoby, ktoré majú menej než 35 rokov) s VŠ vzdelaním, posunie sa Slovensko medzi krajinami až na 19. miesto.

Graf č. 3: Kvalifikačná náročnosť pracovných miest v krajinách Európy pre osoby, ktoré majú menej než 35 rokov

Zdroj: European Labour Force Survey a vlastné výpočty

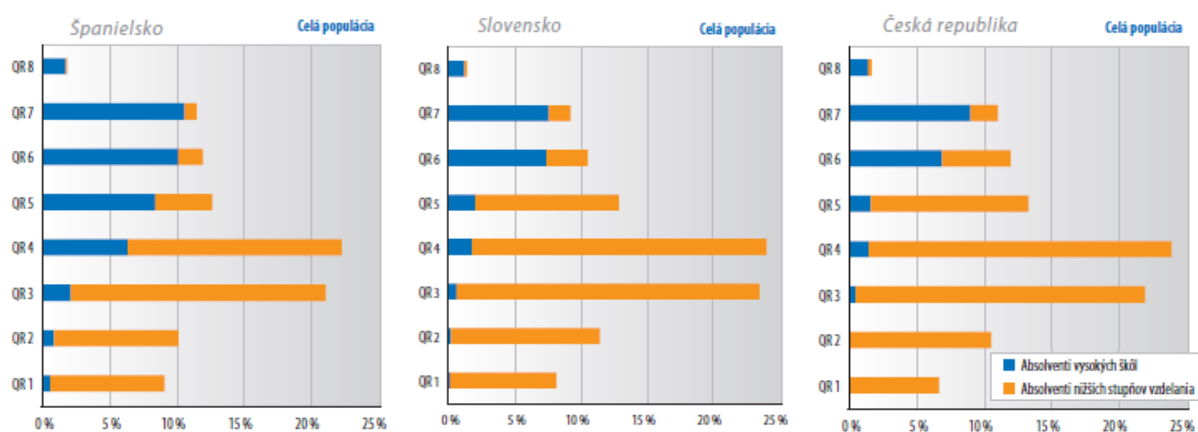
Na grafe č. 2 je vidieť, že pracovné miesta s najnižšou kvalifikačnou náročnosťou obsadzujú vysokoškooláci v Španielsku. Nimi obsadené pracovné miesta majú v priemere kvalifikačnú náročnosť len 5,52 bodu, čo je o 0,55 bodu menej, než kvalifikačná náročnosť pracovných miest obsadená vysokoškoolákmi na Slovensku. Dôvodom je celkovo vysoký počet osôb s vysokoškolským vzdelaním v Španielsku. Títo tvoria takmer 41 % medzi všetkými zamestnanými. Celková kvalifikačná náročnosť miest v celom Španielsku nie je však tak vysoká, aby mohla všetkým vysokoškoolákovi zaistiť pracovné miesta so zodpovedajúcou kvalifikačnou náročnosťou. Celková úroveň kvalifikačnej náročnosti pracovných miest je v Španielsku 4,10 bodu, čo je síce o 0,14 bodu viac než na Slovensku⁵, avšak v porovnaní s ostatnými krajinami to radí Španielsko až na 27. miesto v rámci 34 porovnávaných krajín. Preto je veľa osôb s vysokoškolským vzdelaním v Španielsku nútených obsadzovať aj pracovné miesta s nižšou kvalifikačnou náročnosťou. Ako bolo uvedené v kapitole 2., taktiež

⁵ Kvalifikačná náročnosť všetkých pracovných miest na Slovensku sa v tejto kapitole mierne líši od údajov uvádzaných v texte a grafoch predchádzajúcej kapitoly 2. Dôvodom je to, že pri výpočtoch v kapitole 2 sú použité dáta Výberového zisťovania pracovných síl Slovenskej republiky, zatiaľ čo v tejto kapitole ide o dáta z European Labour Force Survey. Tieto dáta sa od seba mierne líšia, preto sa líšia aj úroveň celkovej kvalifikačnej náročnosti pracovných miest na Slovensku. Odchýlka oboch vypočítaných hodnôt je však veľmi malá a jej veľkosť je približne len 3,5 %.

na Slovensku stále rastie na pracovnom trhu podiel aj počet vysokoškolákov a preto aj na Slovensku budú tieto osoby stále viac obsadzovať pracovné miesta s nižšou kvalifikačnou náročnosťou (a analýzy z kapitoly 2. ukazujú, že sa tak už skutočne deje), než boli zvyknuté obsadzovať v predchádzajúcich rokoch.

Na druhej strane porovnania sú krajiny, kde vysokoškooláci obsadzujú miesta s najvyššou kvalifikačnou náročnosťou (v porovnaní s ostatnými krajinami). Sú to krajiny ako Luxembursko, Slovinsko a taktiež Česká republika. V Českej republike je kvalifikačná náročnosť pracovných miest obsadených vysokoškoolákmi o takmer 0,20 bodu vyššia, než na Slovensku. Následujúci graf detailne porovnáva rozloženie pracovných miest podľa jednotlivých stupňov kvalifikačnej náročnosti (QR 1 sú pracovné miesta s najnižšou kvalifikačnou náročnosťou, QR 8 s najvyššou) a ich obsadenie podľa vzdelania zamestnaných osôb (vysokoškooláci versus ostatní).

Graf č. 4: Kvalifikačná náročnosť pracovných miest a vzdelanie zamestnaných

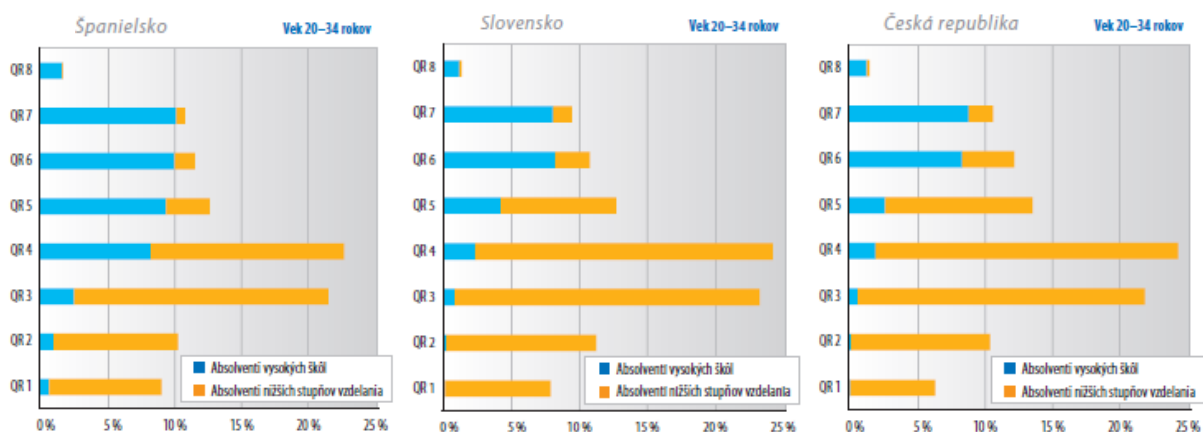
Zdroj: European Labour Force Survey a vlastné výpočty

Graf potvrdzuje predchádzajúce informácie. V Španielsku pracuje na pracovných miestach s kvalifikačnou náročnosťou 1-5 (miesta určené svojou nižšou kvalifikačnou náročnosťou pre osoby s nižším, než vysokoškoolským vzdelaním) takmer 45 % zo všetkých vysokoškoolákov. Oproti tomu na Slovensku to je len 22 % zo všetkých vysokoškoolákov a v Českej republike len necelých 18 %. Zatiaľ čo v Španielsku sú na pracovných miestach s kvalifikačným stupňom náročnosti 5 z dvoch tretín zamestnaní vysokoškooláci, na Slovensku je ich podiel na týchto pracovných miestach len 16 % (a v Českej republike len 12 %). Obdobne je to aj s obsadením pracovných miest s ďalšími, ešte nižšími, kvalifikačnými stupňami. Napr. na pracovných miestach zodpovedajúcich kvalifikačnej náročnosti stupňa 2 je v Španielsku medzi zamestnanými 8 % vysokoškoolákov, zatiaľ čo na Slovensku je to len 1,5 %.

Podobne sú na tom taktiež mladí vysokoškooláci. O nich platí v podstate to isté, čo je uvedené v predchádzajúcom texte o všetkých vysokoškoolákoch – v niektorých krajinách, ako napr. v Španielsku, obsadzujú mladí vysokoškooláci omnoho menej kvalifikačne náročné pracovné miesta než tí na Slovensku. Absolútne rozdiely medzi kvalifikačnou náročnosťou pracovných miest obsadených mladými vysokoškoolákmi v Španielsku, na Slovensku a

v Českej republike sú takmer totožné ako rozdiely uvedené vyššie pre všetkých vysokoškolákov. Celkovo však je vo všetkých týchto krajinách kvalifikačná náročnosť pracovných miest obsadená mladými vysokoškolákmi asi o 0,17 bodu nižšia, než kvalifikačná náročnosť pracovných miest obsadená všetkými vysokoškolákmi. Nasledujúci graf znovu porovnáva rozloženie pracovných miest podľa jednotlivých stupňov kvalifikačnej náročnosti a ich obsadenia podľa vzdelania zamestnaných osôb (vysokoškoláci versus ostatní), tentokrát však ide len o osoby mladšie 35 rokov.

Graf č. 5: Kvalifikačná náročnosť pracovných miest a vzdelanie zamestnaných vo veku 20-34 rokov

Zdroj: European Labour Force Survey a vlastné výpočty

Podobne ako u charakteristiky pracovných miest obsadených všetkými vysokoškolákmi, aj tu sa ukáže, že len nie celá polovička mladých vysokoškolákov v Španielsku pracuje na miestach s kvalifikačnou náročnosťou stupňov 6-8, zatiaľ čo na Slovensku je na týchto pracovných miestach zamestnaných takmer 70 % zo všetkých mladých vysokoškolákov a v Českej republike to je viac než tri štvrtiny zo všetkých mladých vysokoškolákov.

Kvalifikačná náročnosť všetkých pracovných miest obsadených všetkými vysokoškolákmi je na Slovensku asi o 3 % vyššia než kvalifikačná náročnosť pracovných miest, na ktorých pracujú mladí vysokoškoláci (čerství absolventi). To radí Slovensko medzi krajinami na 13. miesto. Znamená to (čo ukázala aj predchádzajúca kapitola len o Slovensku), že mladí absolventi obsadzujú menej kvalifikované pracovné miesta, než ich starší kolegovia. Tak je tomu v prevažnej väčšine analyzovaných krajín. Len v štyroch krajinách – Švajčiarsku, Estónsku, Fínsku a Nemecku, vychádza kvalifikačná náročnosť miest obsadených mladými absolventmi vyššia (aj keď len nepatrne, ide o 0,3 - 1,7%), než je celková kvalifikačná náročnosť pracovných miest všetkých vysokoškolákov v danej ekonomike. Naopak najmenej kvalifikačne náročné pracovné miesta (v porovnaní so staršími kolegami v rovnakej krajine) obsadzujú mladí absolventi v Grécku, Francúzsku, Poľsku a Taliansku.

Tabuľka č. 10: Podiel kvalifikačnej náročnosti pracovných miest obsadených všetkými vysokoškolákmi voči kvalifikačnej náročnosti pracovných miest obsadených mladými absolventmi VŠ (hodnoty väčšie než 100 % znamenajú, že mladí absolventi sú na menej kvalifikačne náročných pracovných miestach, než ich starší kolegovia)

krajina	podiel VŠ všetci / VŠ mladí	krajina	podiel VŠ všetci / VŠ mladí	Krajina	podiel VŠ všetci / VŠ mladí	krajina	podiel VŠ všetci / VŠ mladí
IT	105,3%	TR	103,3%	PT	102,5%	BE	100,9%
PL	105,2%	LV	103,2%	NL	102,4%	AT	100,3%
FR	105,1%	SE	103,2%	LT	102,3%	LU	100,1%
EL	104,8%	SK	103,1%	SI	102,2%	CH	99,7%
CY	104,3%	RO	103,0%	MK	102,2%	EE	99,2%
IE	104,3%	HU	102,8%	HR	101,9%	FI	98,5%
NO	103,7%	CZ	102,8%	IS	101,8%	DE	98,3%
BG	103,5%	EU	102,8%	DK	101,4%		
UK	103,4%	ES	102,7%	MT	101,1%		

Zdroj: European Labour Force Survey a vlastné výpočty

Posledná analýza sa zameriava na to, aké majú postavenie mladí vysokoškoláci voči ostatným mladým absolventom v danej krajine. Je pochopiteľné, že vysokoškoláci obsadzujú kvalifikačne náročnejšie pracovné miesta než mladí absolventi nižších stupňov vzdelania. Rozdiely medzi krajinami sú pomerne značné. Zatiaľ čo v Macedónsku, Rumunsku alebo Lotyšsku je kvalifikačná náročnosť pracovných mladých vysokoškolákov takmer dvojnásobná než u ostatných mladých osôb, v Rakúsku, Švajčiarsku, Nemecku alebo Veľkej Británii to je „len“ 1,5 násobok. Slovensko sa, rovnako ako v ostatných ukazateľoch tejto kapitoly, pohybuje približne uprostred. Patrí mu 16. miesto.

Tabuľka č. 11: Podiel kvalifikačnej náročnosti pracovných miest obsadených mladými absolventmi s vysokoškolským vzdelaním voči mladým absolventom s nižším vzdelaním

krajina	podiel mladí VŠ/nie VŠ	Krajina	podiel mladí VŠ/nie VŠ	krajina	podiel mladí VŠ/nie VŠ	krajina	podiel mladí VŠ/nie VŠ
MK	194,9%	BG	179,0%	EL	173,0%	FR	166,3%
RO	192,4%	PL	178,9%	CZ	171,9%	LU	164,2%
LT	189,7%	EE	178,0%	FI	171,0%	NL	162,2%
CY	184,1%	HR	177,8%	MT	170,1%	UK	161,4%
TR	181,4%	ES	176,6%	SE	168,5%	DE	160,3%
BE	180,2%	IS	176,4%	IE	168,1%	CH	158,6%
PT	180,0%	SK	175,9%	EU	167,7%	AT	158,5%
LV	179,1%	SI	174,4%	IT	167,7%		
HU	179,0%	DK	174,1%	NO	167,3%		

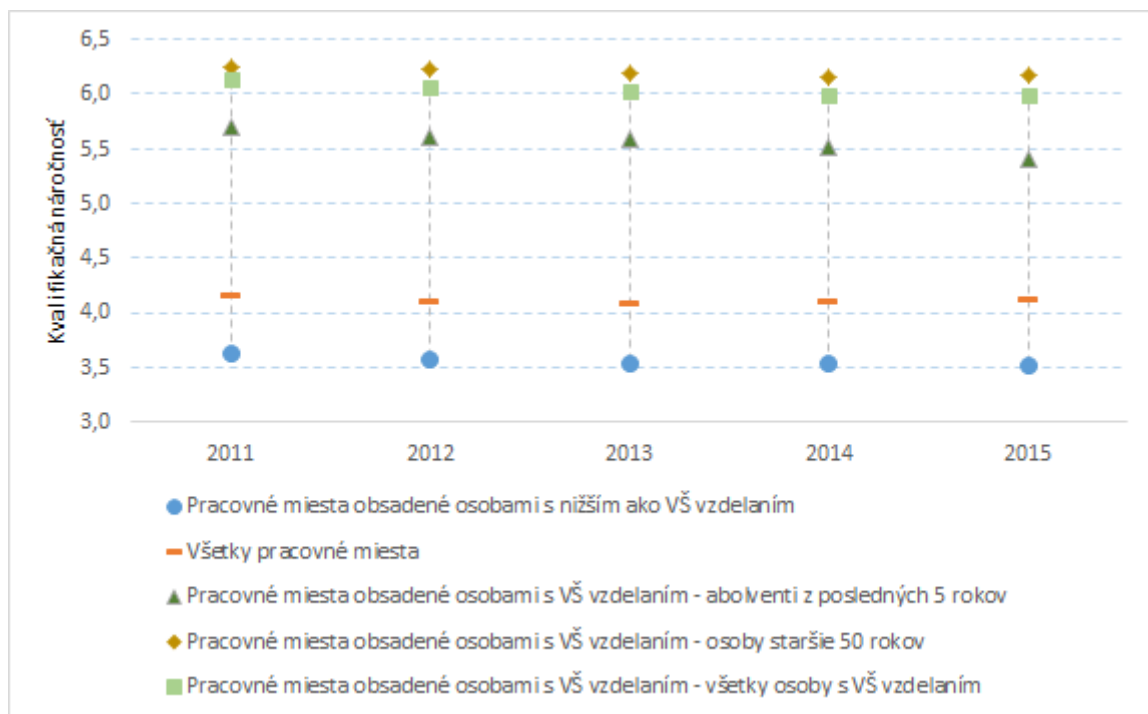
Zdroj: European Labour Force Survey a vlastné výpočty

4 Zhrnutie a závery

Analýza ukázala, že počet čerstvých absolventov VŠ sa v posledných rokoch stále zvyšuje. Zatiaľ čo v rokoch 2004-2008 (päťročná skupina pre výpočet hodnoty v roku 2009) prišlo každý rok na trh práce v priemere 21 tisíc absolventov VŠ, v rokoch 2010-2014 (päťročná skupina pre výpočet hodnoty v roku 2015) to bolo už v priemere 29 tisíc absolventov VŠ ročne. Analýza taktiež ukázala, že absolventi obsadzujú mimo tradične vysokoškolských miest, vo vyššej miere aj pracovné miesta, ktoré predtým neboli považované za vysokoškolské, teda miesta s nižšou kvalifikačnou náročnosťou.

Priemerná kvalifikačná náročnosť pracovných miest obsadených na Slovensku čerstvými absolventmi VŠ sa do roku 2015 oproti roku 2011 znížila a to o 0,30 bodu (z 5,70 na 5,40).

Kvalifikačná náročnosť pracovných miest na Slovensku, 2011-2015

Zdroj: Výberové zisťovanie pracovných síl Slovenskej republiky (VZPS) a vlastné výpočty

Z vývoja obsadzovania tradičných vysokoškolských povolání (povolania z hlavných skupín ISCO 1, ISCO 2 a ISCO 3) sa ukazuje, ako poklesol počas minulých piatich rokov podiel nových absolventov v týchto skupinách: z 82,3 % v roku 2011 na 67,8 % v roku 2015. To predstavuje pokles o necelých 15 percentuálnych bodov. Znamená to teda, že počas týchto piatich rokov sa podiel absolventov, ktorí pracujú v tradičných vysokoškolských povolaniach, podstatne znížil. Zároveň sa zvýšil podiel absolventov, ktorí pracujú v nižších úradníckych povolaniach (ISCO 4) a povolaniach zo skupiny služieb a predaja (ISCO 5), čo predtým nezahŕňalo vysokoškolské povolania a ešte pred 15 rokmi v nich takmer vôbec žiadni vysokoškoláci nepracovali. Teraz v nich pracuje už viac než štvrtina nových absolventov.

Pokles podielu čerstvých vysokoškolákov, ktorí pracujú v tradičných vysokoškolských povolaniach, však nie je rovnaký vo všetkých odboroch vzdelania vysokoškolákov. Existujú

odborní, u ktorých je pokles vysokoškolákov v tradičných vysokoškolských profesiách podobný, ako je celkový priemer, t.j. okolo 15 p.b. (*Humanitné vedy a umenie, Spoločenské vedy, obchod a právo, Technické vedy, výroba a stavebníctvo a Zdravotníctvo a sociálna starostlivosť*), u niektorých odborov je pokles jednoznačne nižší (predovšetkým sa ide o skupinu odborov *Vzdelávanie a výchova, kde pokles činí len 7 p.b.*) a u niekoľkých odborových skupín je potom pokles len mierne nižší než priemerný (*Prírodné vedy, matematika a informatika, 12 p.b., Služby, 13 p.b.*). Len u jednej skupiny odboru – *Polnohospodárstvo a veterinárstvo* – je pokles výrazný, oproti celkovému priemeru je viac než dvojnásobný (34 p.b.). Samozrejme potom existujú taktiež v odborovom porovnaní zodpovedajúce rozdiely v podiele tých, ktorí pracujú v povolaniach v skupinách nižších úradníckych povolanií (ISCO 4) a v službách a predaji (ISCO 5). Už v roku 2011 boli medzi absolventmi podľa absolvovanej skupiny odborov rozdiely, ktoré sa v niektorých prípadoch ešte prehĺbili. Rozdiely medzi odborovými skupinami sú taktiež v obsadzovaní povolanií v skupinách ISCO 6 až 9, ktoré v podstate žiadne vysokoškolské povolanie nezahŕňajú.

Rozdiely v zmenách podielu uplatnenia čerstvých vysokoškolákov nastávajú taktiež pri porovnávaní podľa ekonomických sektorov. V jedinom sektore, v sektore primárnom, nastala úplne opačná tendencia oproti priemeru. Prišlo tu k zvýšeniu podielu (aj keď len malému) vysokoškolákov v tradičných vysokoškolských povolaniach. Ukazuje to zrejme, že doposiaľ nie všetky pracovné pozície v primárnom sektore, na ktorých by mali byť vysokoškolači, boli vysokoškolačkami skutočne obsadené. V ostatných sektoroch už však nastal pokles. Pomerne malý v porovnaní s celkovým priemerom v kvartérnom podnikateľskom sektore, tu poklesol podiel čerstvých vysokoškolákov v tradičných vysokoškolských povolaniach o 6 percentuálnych bodov, a o niečo vyšší v kvartérnom verejnom sektore (o 10 p.b.). Naopak v sekundárnom a terciárnom sektore boli poklesy výrazne vyššie (21 a 23 p.b.). Medzi sektormi existujú taktiež veľké rozdiely medzi podielmi čerstvých vysokoškolákov, ktorí nepracujú na tradičných vysokoškolských pozíciách. Predovšetkým v terciárnom sektore bol podiel vysoký už v roku 2011 (30 %) a do roku 2015 sa tento podiel takmer zdvojnásobil.

Najviac čerstvých vysokoškolských absolventov nachádza na Slovensku uplatnenie v skupine povolanií *Odborní pracovníci administratívnych, podporných a obchodných činností* (ISCO 33). V tejto skupine je zamestnaných približne 14 % čerstvých absolventov VŠ. Ďalšou skupinou povolanií, kde čerství absolventi VŠ nachádzajú v posledných rokoch svoje uplatnenie vo väčšej miere, sú *Pedagogickí a odborní pracovníci vo výchove a vzdelávaní* (ISCO 23), kde je zamestnaných necelých 11 % z čerstvých absolventov VŠ.

Pokiaľ porovnáme, kde sa uplatňujú čerství absolventi VŠ s ľuďmi s VŠ vzdelaním, ktorí majú viac než 50 rokov a teda v nasledujúcich rokoch budú svoje pracovné miesta vplyvom odchodu do dôchodku opúšťať, ukáže sa značný nesúlad. Hlavne v skupine *Pedagogickí a odborní pracovníci vo výchove a vzdelávaní* hrozí v najbližších rokoch odchod veľkého množstva osôb do dôchodku a pre čerstvých absolventov nie je táto skupina povolanií tak atraktívna, aby všetky odchádzajúce osoby boli noví absolventi schopní nahradiť. Ako najkritickejšia sa javí situácia v skupine povolanií *Učiteľia v stredných školách* (ISCO 233). Ďalšia skupina povolanií, kde hrozí v blízkej budúcnosti nedostatok osôb z dôvodu toho, že čerství absolventi nedokážu nahradiť osoby odchádzajúce do dôchodku, sú *Lekári* (ISCO 221).

Z pohľadu jednotlivých odvetví slovenskej ekonomiky je pre čerstvých absolventov VŠ najatraktívnejší (nájde v ňom uplatnenie najviac absolventov) odvetvie *Verejná správa*

a obrana. V ňom sa uplatní približne 14 % zo všetkých čerstvých absolventov VŠ. Ďalších približne 11-12 % nachádza zamestnanie v týchto odvetviach: *Veľkoobchod, maloobchod a opravy motorových vozidiel, Vzdelávanie a Zdravotníctvo a sociálna pomoc*. Spolu tak v týchto 4 odvetviach nachádza zamestnanie takmer polovica všetkých čerstvých absolventov VŠ.

Medzi zamestnanými absolventmi VŠ sa na Slovensku zvyšuje predovšetkým podiel osôb s odborom vzdelania *Zdravotníctvo a sociálna starostlivosť a Technické vedy, výroba a stavebníctvo*. Naopak sa znižuje podiel osôb s odborom vzdelania *Vzdelávanie a výchova, Spoločenské vedy, obchod a právo, Humanitné vedy a umení a Poľnohospodárstvo a veterinárstvo*.

Pokiaľ porovnáme vzdelanostnú (odborovú) štruktúru čerstvých absolventov VŠ a zamestnaných vysokoškolákov, ktorí majú viac než 50 rokov, ukáže sa, že z tohoto pohľadu hrozí najväčší nedostatok osôb medzi zamestnanými na Slovensku pre pracovné miesta obsadené osobami s odborom vzdelania *Stavebníctvo a inžinierske staviteľstvo* (ISCED 582), *Elektrotechnika a energetika* (ISCED 522), *Rastlinná a živočíšna výroba* (ISCED 621), *Strojárstvo, kovovýroba a metalurgia* (ISCED 521) a *Príprava učiteľov všeobecne vzdelávacích predmetov* (ISCED 145).

V porovnaní so situáciou v iných štátoch Európy vychádza Slovensko z pohľadu kvalifikačnej náročnosti pracovných miest pre vysokoškolákov (či už mladých, tak celkovo) priemerne:

- Podľa kvalifikačnej náročnosti pracovných miest obsadených vysokoškolákmi patrí Slovensku 15. miesto medzi 34 hodnotenými krajinami.
- V porovnaní kvalifikačnej náročnosti pracovných miest obsadených mladými vysokoškolákmi patrí Slovensku 19. miesto.
- Kvalifikačná náročnosť všetkých pracovných miest obsadených všetkými vysokoškolákmi je na Slovensku asi o 3 % vyššia, než kvalifikačná náročnosť pracovných miest, na ktorých pracujú mladí vysokoškoláci (čerství absolventi). To radí Slovensko medzi krajiny na 13. miesto.
- Kvalifikačná náročnosť pracovných miest obsadených mladými vysokoškolákmi dosahuje na Slovensku úroveň 176 % kvalifikačnej náročnosti pracovných miest obsadených mladými osobami s nižším vzdelaním. To radí Slovensko na 16. miesto medzi krajinami.